

Jeremy Keenan, *The Dying Sahara: US Imperialism and Terror in Africa*, London: Pluto Press, 2013, 325 Sayfa, ISBN: 978-1849648271

Hatice EKE*

11 Eylül saldırılarının ardından uluslararası kamuoyunda en çok gündeme gelen meselelerden biri olan uluslararası terör tehdidine karşı, ABD önderliğinde Batılı güçlerin desteğiyle Teröre Karşı Küresel Savaş (Global War on Terror-GWOT) başlatılmıştır. Bu savaş başta Afganistan olmak üzere ilkin Orta Doğu'yu hedef tahtasına koymuşsa da dünyanın başka coğrafyalarını da etkisi altına almıştır. Ayrıca terörizm hem karar alıcıların hem de akademik çevrelerin nedenleri ve etkileri ile yoğun olarak ele aldıkları bir olgu haline gelmiştir. Terör tehdidini bu seviyeye taşıyan unsurlar incelenirken ortaya atılan tezlerden biri de terörizmin hususiyile ABD olmak üzere batılı güçlerin ve onların yerel müttefiklerinin bizzat tetiklediği bir sorun olduğudur. Buna karşın bu tezin ispatlanması için yeterli destekleyici bulgu ortaya konulamadığından çoğunlukla komplo teorisinden öteye geçemediği iddia edilmiştir. John Keenan 2005 tarihli *Dark Sahara* başlıklı kitabında olduğu gibi 2013 basımlı *Dying Sahara* isimli eserinde terörün hem yerel otoritelerin hem küresel aktörlerin çıkarları doğrultusunda üretildiği (fabrication) tezini Sahra bölgesi örneğinden elde ettiği bulgularla açıklamaktadır.

Sosyal antropoloji profesörü olan ve Cambridge, Bristol, East Anglia, Exeter ve SOAS üniversitelerinde ders vermiş olan Jeremy Keenan, Sahra bölgesi ve Kuzey Afrika konusunda birçok uluslararası şirkete, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komisyonu gibi uluslararası örgütlere, sivil toplum kuruluşlarına bölge konusunda danışmanlık yapmıştır. Bunun yanı sıra Keenan'a ABD'nin ve Birleşik Krallık'ın dışişleri bakanlıklarını da içeren birçok devlet kurumu tarafından Sahra ve Kuzey Afrika alanında bilgisine başvurulmuştur. Profesör Keenan ilk olarak 1964 yılında Cezayir'in güneyine gitmiş, 1964 ile 1972 yılları arasında üç yıl Sahra bölgesinde yaşamıştır. Bu süreçte gerek yaya gerek deve üzerinde Sahra çölünde seyahat etmiş ve yerel dili öğrenerek bölgenin sakinleriyle bir iletişim

* Araştırma Asistanı, BİLGESAM

ağı kurmayı başarmıştır. Bu sürecin ardından 1977 yılında “Tuaregler, Ahaggar Halkı” isimli kitaba dönüştürülen doktora tezini yazmıştır. Bizzat bölgede yaşayarak ve bölge halkıyla birebir iletişime geçerek somut bulgulara ulaşan Keenan, Sahra ve Sahil bölgesi uzmanlığında bir anlamda uluslararası otorite olarak nitelendirilmektedir.

Profesör Keenan Mağrip Kaidesi ve ilişkili terör örgütlerinin eylemleriyle ilgili Cezayir ve Batı medyasında çıkan haberlerin hemen ertesinde alternatif medya haberlerini tarayıp yerel halkla iletişime geçerek olayın ayrıntılarını tekrar gözden geçirdikten sonra olayları analiz etmektedir. Keenan analizlerini ABD ve Fransa gibi bölgedeki çıkarları gereği aktif rol oynayan güçlerin yanı sıra Libya ve Cezayir gibi bölgesel aktörleri iç ve dış politikaları ve yerel halkın talep ve konumlarıyla birlikte kapsayıcı bir bakışla oluşturmaktadır.

Yazarın 2009’da basılmış *Dark Sahara* kitabının devamı niteliği taşıyan ve sık sık bu kitaptaki bölümlere atıf yaptığı *Dying Sahara* isimli bu eseri 20 bölümden oluşmaktadır. Keenan’a göre Sahra bölgesinin ABD’nin terörizme karşı küresel savaşında Pan-Sahil İnsiyatifi (Pan-Sahel Initiative) ile yeni bir cepheye dönüşmesinde Mart-Şubat 2002’deki rehine krizi anahtar bir rol oynamaktadır. *Dark Sahara* kitabında detaylı olarak ele alınan rehine krizi aslında yazara göre 1962 Küba müdahalesi esnasında Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan Northwood Operasyonu ile paralel stratejiye sahip ve Savunma Bilim Kurulu’nun hazırladığı Önetkin, Önleyici Operasyonlar Grubu (Preemptive, Proctive Operations Group–P2OG) planı için pilot olay olduğunu belirtmiştir. Northwoods operasyonu Küba Müdahalesi’ni kamuoyu nezdinde haklı çıkarmak için ABD halkına karşı terörist eylemler yapılmasını planlarken, ÖÖOG planı da TKKS’ya meşruiyet sağlamak için terörizmin üretilmesini sağlamak veya bölgesel bir takım olayları dezenformasyon yoluyla terörist eylemler gibi yansıtarak işlemektedir. Keenan bu bilgileri arşivden bulgularla desteklemektedir. Bir sonraki bölümde Sahra bölgesinin PSİ ve AFRICOM üzerinden nasıl askerileştirildiği sürecini ve bunun bölge halkı üzerindeki etkilerini bizzat bölgedeki kendi müşahadelerini de ekleyerek açıklamaktadır. Öte yandan Keenan, USAID eliyle bölge halkına yapılan yardımların ABD’nin güvenlik-kalkınma söylemi ile ortaya koyduğu propaganda aracının ötesine geçemediği yorumunda bulunmuştur.

Yerel destekçiler olmaksızın yabancı bir aktörün bölgedeki politikasını gerçekleştirmesinin mümkün olmadığını ve yerel destekçiler yani Libya, Nijer, Cezayir ve Moritanya hükümetlerinin TKKS’de yer almadaki çıkarlarını açıklayan Jeremy Keenan, bu bölgede İslamcı kimliğin çoğunlukla muhalif olmakla eşdeğer tutulduğunu, böylece hem muhaliflerin yönetimden uzaklaştırıldığı hem de onları isyana teşvik edip TKKS’yi meşru kılma çabasına girildiğini üçüncü bölümde vurgulamıştır. Bu sayede, Keenan bölgedeki ayaklanmaların arka planına bakışta yeni bir pencere açmıştır. Kalkınma yardımlarının yaşam şartlarının iyileştirilmesi hedeflenen halka ulaşmamasına neden olan yolsuzluk meselesini kitap TKKS çerçevesinde ele almaktadır. Kitabın beşinci bölümü, Mali hükümeti ile Tuaregler arasındaki barış müzakerelerinde önemli bir faktör olan Libya ve Cezayir’in Sahra üzerindeki rekabetine ışık tutmaktadır. Yazar Libya-Cezayir çekişmesini isyancı Tuaregler ve Cezayir istihbarat servisi arasındaki anlaşma üzerinden çözümlenerek rekabetin TKKS’nin de lehine olduğu sonucuna varmaktadır.

Kitabın dokuzuncu bölümü Afrika'nın genelinde aktif olan Amerikan askeri güçlerinin varlığını meşru çerçeveye sokan, 2008'de kurulan AFRICOM'un 1997'den itibaren ABD'nin iç ve dış çıkarlarıyla şekillenen oluşum sürecini ve bu programın kabul görmesi için ABD'nin uyguladığı 'bilgi savaşı' stratejisini ve güvenlik-kalkınma söylemini açıklamaktadır. Jeremy Keenan Sahra ve Sahil bölgesinde terörizmle ilgili yazdıklarının komplo teorisi olarak nitelendirilmek suretiyle gözden düşürülmeye çalışıldığını fakat yazılarının komplo teorisi değil aksine bölge hakkında üretilen komplo teorilerini çözümleyerek itibarsızlaştırdığının altını çizmektedir. Öte yandan, güncel gelişmeler ışığında yeniden ele alınması gereken bir dinamik olan, 18 Aralık 2010 da başlayan Arap Baharı'nı hazırlayan süreci ve ardından gelen Libya müdahalesini TKKS ve onun temel aktörlerinin etkileri perspektifinden incelemektedir.

Keenan kitabı ilk olarak 2012 Mart'ının ortasında tamamlamıştır. Fakat tam da bu dönemde tırmanan Mali'nin kuzeyindeki Ulusal Azad Özgürlük Hareketi ile Mali askerleri arasındaki çatışmalar yazarın kitabın son bölümünü yeniden kaleme almasını gerektirmiştir. Yazar Mali'de merkezi hükumete karşı Sanogo tarafından gerçekleştirilen askeri darbenin kökenlerinin ayaklanmalarla mücadelenin askerde yarattığı memnuniyetsizlikte yattığına dikkat çekmektedir. Azad'daki ayaklanmanın ise bardağı taşıran son damla olduğunu aktarmaktadır.

Kitapta, Sahra ve Sahil bölgesinde ortaya çıkan tüm saldırıların ve ayaklanmaların doğrudan ABD tarafından planlanıp hayata geçirildiğinin iddia edilemeyeceği belirtilmektedir. Fakat bölgede var olan sorunlardan ileri gelen olayları terörizm kıyafetinde sunmak hem yerel otoritelerin iç ve dış siyasetlerinde hem de ABD ve müttefiklerinin bölgede hakimiyetlerini devam ettirmeye yönelik politikalarını meşrulaştırmada karşılıklı fayda sağlayan bir reçetedir.

Keenan'ın yerel halkla, çok sayıda uluslararası kuruluşla ve devlet yetkilileri ile olan iletişim ağı; bölgenin dinamikleri ve coğrafi özellikleri konusundaki uzmanlığı; uluslararası terörizm üzerine hazırlanmış belki de çoğu çalışmadan farklı bir açı sunması münasebetiyle değerlendirilebilecek bir eser